

Purwaka

Nembang macapat, budaya tradhisional lan kuna sing isih ana nganti saiki. Budaya nembang macapat isih urip ing Kutha Surabaya. Nembang macapat ing Kutha Surabaya ana wiwit taun 1980-an nganti saiki, dadi udakara 30 taun urip ing Kutha Surabaya. Kabudayan utawa *culture* yaiku sakabehing sistem *gagasan*, tumindak, lan asiling karya sing kudu dadi pakulinane manungsa sajrone uriping masyarakat, sing diduweni manungsa kanthi cara sinau (Koentjaraningrat, 1979:180).

Budaya nembang macapat ing Surabaya umure lagi 30 taun amarga budaya nembang macapat dudu budayane wong Surabaya. Surabaya pancene ora kenal sing jenenge tembang macapat, nembang macapat, sarta macapatan sadurunge. Dene ing Surabaya, budaya sing dikenal lan kaanggep budaya Surabaya yaiku kidungan lan parikan.

Panliten ngenani nembang macapat sadurunge wis tau ditliti dening Arps (1992) kanthi judhul "*Tembang in Two Tradition*". Panlitene iki ngandharake ngenani guna lan panganggone tembang macapat ing kabupaten Banyuwangi lan provinsi Yogyakarta. Panliten nembang macapat kang wis ana umume ngrembug babagan struktur, jinis, wujud, lan liya-liyane, nanging durung ana panliten kang ngrembug fenomena sosial nembang macapat sing isih bisa urip nganti saiki.

Nembang macapat ing Kutha Surabaya mujudake sawijining budaya sing tansah eksis satengahe kahanan sing wis sarwa modern kaya saiki. Anane nembang macapat isih bisa kajaga amarga anane sawenehing medhia elektronik ing Surabaya kaya dene radhio. Kasunyatane, senajan ana medhia sing bisa menehi papan kanggo budaya nembang macapat, nanging tanpa ana pawongan sing nekani studhio radhio, mula macapat ora bisa ginelar.

Kahanane nembang macapat sing ginelar ing radhio gumantung ana-orane pawongan sing gelem teka menyang studhio nalikane macapatan. Kamangka pawongan sing teka menyang studhio kasebut kudu kurban akeh kanggo mbelani nembang macapat kasebut. Salah siji contone yaiku, macapat sing ana ing radhio ginelar ing wayah wengi, dene pawongan sing asring teka menyang radhio yaiku pawongan sing padha nduweni pakaryan. Dadi nalika pawongan kasebut nekani acara nembang macapat, mula kudu ngalongi wektu istirahat kanggo nembang

macapat ing radhio kasebut. Saliyane iku, yen ora ana kendharaan, mula pawongan-pawongan sing teka menyang radhio padha nyewa *lyn* banjur mbayar dhewe-dhewe. Mula pawongan sing isih njaga macapatan kasebut ora bathi nanging malah rugi.

Sajrone panliten iki bakal nggoleki lan njingglengi ngenani wacana kritis budaya nembang macapat ing Kutha Surabaya kanthi tintingan Analisis Wacana Kritis kanthi nggunakake limang karakteristik AWK yaiku tumindak, konteks, historis, panguwasan, lan idheologi. Mengko ing tembe mburi, panliten iki mugya bisa menehi paedah tumrap pangrembakane budaya nembang macapat utamane sing ana ing Kutha Surabaya. Kanthi nggunakake asiling panliten iki, mula bisa kawawas kahanane nembang macapat sing urip ing Kutha Surabaya. Wiwit ngerti apa sing dumadi ngenani nembang macapat ing Surabaya, pawongan liya uga mugya bisa njaga *eksistensi* nembang macapat sing tradhisional ing Kutha Surabaya.

Andharan

Pratelan asiling analisis data iki dadi sarana kang digunakake kanggo mangsuli punjering panaliten kang wus tinulis ing perangan purwaka kanthi nggunakake maneka warna teori kang wis tinemokake mula bakal kababar sakabehing andharan ngenani Budaya Nembang Macapat ing Kutha Surabaya ing bab iki.

Kepriye pratelan asiling analisis data tumrap resistensi tembang macapat ing kutha Surabaya, bakal diandharake kanthi blaka ing bab iki. Objek sing diteliti ing bab iki ana patang objek yaiku Radhio Pertanian Wonocolo (RPW), Radhio Republik Indonesia (RRI), Radhio Carolina, lan Radhio Suara Mahasiswa Turun Bekerja (MTB). Saben objek panlitene bakal dijlentrehake miturut 5 karakteristik AWK.

Paguyuban Macapat ing Kutha Surabaya

Nembang macapat ing kutha Surabaya iku wis dadi kabudayane wong Surabaya amarga kegiatan iki mono wis rutin dianakake. Kegiatan nembang macapat utawa sing umume sinebut macapatan iki nduweni papan panggonan ing kutha Surabaya. Ora mung papan panggonan kanggo nembang, utawa lomba

nembang macapat wae nanging paguyuban-paguyuban tembang macapat uga akeh banget sing ana ing kutha Surabaya.

Budaya sing asale teka basa sansekerta buddhayah yaiku bentuk jamak teka buddhi sing tegese “budi” utawa “akal” (Koentjaraningrat, 1979:181). Tumindake masyarakat sing tansah dilakoni wiwit biyen nganti saiki iku sinebut budaya amarga tumindak kasebut minangka asiling olah pikir, budi, utawa akale manungsa. Kanthi akal lan pikir iku mula manungsa ngupaya kanggo ngowahi uriipe. Mula budaya iku dayaning akal sing awujud cipta, rasa, lan karsa. Istilah budaya miturut Masinambow digunakake kanggo dadi pathokan tumrap nilai-nilai lan adat-istiadat (Rahyono, 2009:48). Dadi bisa didudut yen budaya iku samubarang sing mawujud sing bisa dirasakake dening pancadriyane manungsa.

Paguyuban nembang macapat sing ana ing kutha Surabaya ing antarane yaiku paguyuban Padmo Rinonce sing ana ing dhaerah Tanjung Perak, Mardika laras lan Marsudi Laras sing ana ing Jemur Andayani, lan Sutresna Macapat sing biyen ana ing Darmo. Paguyuban-paguyuban tembang macapat sing ana iku nyinaoni utawa menehi kawruh tumrap sapa wae pawongan sing ana ing sajrone paguyuban mau kanthi ora winatesan umur lan jinis kelamin. Nanging perlu dimangerteni yen pawongan sing ana sajrone paguyuban iku bisa dikandhakake ora kabeh padha kenal antarane siji lan sijine. Mung merga sakabehing pawongan sing ana sajrone paguyuban iku kepengin sinau nganani macapat mula bisa mlumpuk uga padha kenal.

Disawang kaya kahanan sing wis kaandharake sadurunge mau, saemper kaya sing diandharake Tonnies ngenani *gemeinschaft* utawa paguyuban sing tegese yaiku perkumpulan sing ora amarga paguyuban iku nduweni tujuwan nanging amarga proses pamikir lan pangrasa pawongan kanthi tujuwan pribadine pawongan iku mau saengga bisa rumangsa cocog dadi anggotane paguyuban kasebut (sajroning Soekanto,1987:121). Paguyuban ing kene ditegesi yen ora nduweni tujuwan khusus saka paguyuban dhewe nanging menehi panggonan tumrap pawongan sing nduweni tujuwan-tujuwan sing padha yaiku supaya bisa nembang macapat lan uga bisa mangerteni ngenani panggulawenthah sing ana sajrone tembang-tembang kasebut.

Pagelaran Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Ngrebug ngenani budaya nembang macapat sing ana ing kutha Surabaya, ora mung ana paguyuban sing nyinaoni ngenani tembang macapat. Saliyane iku uga ana pagelaran-pagelaran ing sakupenge kutha Surabaya. pagelaran kasebut ora dibentuk kanthi maneka warna wujud ing antarane rutinitas nembang macapat sing ana ing radhio, uga macapatan ing aneka warna babagan.

Mengko sabanjure ing sub bab iki bakal kaandharake ngenani pagelaran macapatan sing ana ing kutha Surabaya. pagelaran iku awujud lomba rutinitas minggon sing dianakake radhio negri utawa swasta sing ana ing kutha metropolitan Surabaya, lan uga macapatan sing ana ing maneka warna kegiatan patamuwan.

a. Pagelaran Nembang Macapat ing Siaran Radhio

Masyarakat budaya nembang macapat kasebut padha guyub rukun nyengkuyung uripe nembang macapat sing kahanane nguwatirake. Budaya nembang macapat lan masyarakat macapat iku rong perkara sing ora bisa pinisahake. Budaya sawijining masyarakat uga ora bisa pinisahake klawan komunikasi. Komunikasi iku wigati tumrap *inovasi* budaya lan budaya iku wigati tumrap lumakune uriping manungsa. Lumantar komunikasi budaya kawangun, lan nalikane lagi komunikasi klawan liyan, komunikasi kanthi cara budaya (Lull sajroning Ibrahim, 2011). Komunikasi sing dimaksud yaiku panganggone medhia tumrap budaya nembang macapat ing kutha Surabaya.

Nembang macapat utawa macapatan ing kutha Surabaya ing antarane yaiku dianakake dening medhia massa. Medhia iku minangka piranti komunikasi sawijining pawongan utawa institusi tumrap masyarakat umum. Kaya dene panemune Burton (1999:9) ngandharake yen istilah medhia iku sakabehing sarana komunikasi kaya dene pers, medhia siyar (*broadcasting*) lan sinema. Medhia ing kene awujud medhia cethak lan uga elektronik.

Medhia sing dimaksud yaiku radhio. Macapatan sing dianakake radhio awujud sawijine segmen ing acarane. Minangka segmen acara, macapatan nduweni jadwal sing pesthi ing radhio-radhio sing nganakake segmen macapatan ing sawijine wektu. Radhio sing nduweni segmen macapatan iku ora akeh senajan radhio sing ana ing kutha Surabaya akeh banget cacake.

Radhio sing nduweni segmen macapatan iku radhio negri utawa radhio duwekke pamrentah lan uga radhio-radhi swasta. Kanthi maneka warna wujud acara sing wis disiyapake tumrap masyarakat, radhio kasebut nduweni konsep sing beda, kaya andharane A. Singer (Sajrone Davis&Walton,2010) yaiku tembung lan ukara minangka sawijining bagian mentahe radhio, lan pawongan kanthi pener *tertarik* nggunakake basa iku. Radhio-radhio kasebut yaiku Radio Republik Indonesia (RRI), Radio Pertanian Wonocolo (RPW), Radio Suara Mahasiswa Turun Bekerja (MTB), lan Radio Carolina. Radhio-radhio kasebut sumebar ing saindenging kutha Surabaya. Kaya dene Radio Republik Indonesia (RRI), lan Radio Pertanian Wonocolo (RPW) iku duweke pamrentah utawa umume sinebut radhio negri, lan dene Carolina, lan MTB iku radhio swasta.

b. Pagelaran Nembang Macapat ing Pasamuwan

Pagelaran nembang macapat ing kutha Surabaya ana maneka warna. Saliyane pagelaran nembang macapat sing dilaksanakake dening radhio-radhio negri lan swasta, ana uga pagelaran nembang macapat sing dilaksanakake ing sajroning pasamuwan. Pagelaran nembang macapat sing dilaksanakake ing patamuwan iku ateges sawijining pasamuwan sing pancene dianakake mung kanggo ngrembug ngenani macapat lan kanggo nembang macapat.

Yen ngrembug jaman biyen, isih cukup akeh pasamuwan nembang macapat, nanging saiki wis ora bisa urip banjur padha bubar siji mbaka siji. Isih ana lan mung kari siji ing Surabaya yaiku pasamuwan saben dina Kemis Pon malem Jumat Wage. Pasamuwan iki dianakake saben sepasar sepisan. Pasamuwan kasebut dianakake ing RRI. Nalikane pasamuwan, ora mung warga Surabaya wae sing teka nanging uga akeh warga sing teka sanjabaning Surabaya. Pasamuwan sing dianakake bebarengan klawan segmen acara macapatan sing dianakake dening RRI saben Kemis wengi malem Jumat. Dadi intine pasamuwan iki uga dadi sawijine acara rutin macapatan malem Jumat sing dianakake RRI, nanging saben sepasar sepisan dianakake pasamuwan sing macapatan ing RRI isih mlaku uga.

Dadi bisa didudut yen pagelaran nembang macapat ing pasamuwan sing dilaksanakake ing Surabaya mung kari siji sing isih ana yaiku ing RRI Surabaya.

iku bisa uga nandhakake yen budaya nembang macapat ing Kutha Surabaya kapinggirake lan kalah klawan budaya nembang saliyane nembang macapat.

c. Lomba Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Macapatan sing wis dadi budayane pawongan ing Kutha Surabaya iku diwadhahi maneka warna panggonan lan wujud. Ana sing awujud paguyuban nembang macapat, liyane iku awujud segmen acara ing radhio, lan uga ana sajroning acara-acara pasamuwan. Banjur ana uga kegiatan nembang macapat ing kutha Surabaya sing awujud lomba nembang macapat.

Nembang macapat lumantar lomba yaiku sawijine wewujudan anyar teka nembangake tembang macapat. Maneka warna bentuk lan cara nembang macapat ing wayah saiki nuduhake yen jaman saiki wis klebu jaman postmodern. Postmodern iku mujudake samubarang sing tradhisional nanging dibentuk utawa diwujudake kanthi cara, piranti modern ing kahanan sing wis sarwa modern lan maju kaya jaman globalisasi iki. Postmodernisme iku nengenake marang produk kultural (sajroning seni, film, arsitektus, lsp) sing katon beda teka produk kultural modern (Kumar,1995; Jameson,1991; sajroning Ritzer, 2003:14)

Kaya dene lomba-lomba umume, lomba nembang macapat uga awujud uji trampil, lantip, lan limbate anggone nembang macapat. Kawruh ngenani tembang macapat wiwit wujud, teknik nembang, titi laras, pamilihe tembang, nganti teka rasa-pangrasane anggone nembangake macapat dadi *kriteria* anggone nemtokake pawongan sing paling pantes dadi pamenang sajrone lomba nembang macapat.

Lomba-lomba kasebut dianakake dening maneka warna instansi sing ana ing kutha Surabaya. lomba nembang macapat sing dianakake ana sing awujud rutinitas, lan uga ana sing ora rutinitas. Lomba-lomba nembang iku umume dianakake kanthi taunan lan kanthi maneka warna jinise peserta. Lomba-lomba sing dimaksud yaiku kaya sing dianakake dening Greja Redimptor Mundi (sabanjure tinulis GRM) sing dumunung ana ing dhaerah Dukuh Kupang, Surabaya sisih kulon. Lomba sing dianakake dening GRM iku lomba nembang macapat kanthi ora ana wewatesan umur lan jinis kelamin. Kahanan kaya amngkene ateges lomba iki bebas kanggo maneka warna tingkat umur.

Nanging amarga sing nganakake lomba kasebut Greja, mula pesertane uga diwajibake teka greja. Greja-greja kasebut ing antarane yaiku greja katolik lan Greja Kristen Jawi Wetan (GKJW). Lomba sing dianakake GRM kasebut kanggo sakabehing umat Kristen lan Katolik sing ana ing Jawa Timur. Minangka lomba sing tingkate Jawa Timur, mula piala sing diwenehake uga piala Gubernur Jawa Timur. Saliyane iku uga ana lomba nembang macapat sing dianakake dening Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah Universitas Negeri Surabaya (sabanjure tinulis JPBSD Unesa).

Minangka instansi ing babagan pendidikan, mula lomba nembang macapat sing dianakake dening JPBSD Unesa uga kanggo para siswa sing ana ing lembaga pendidikan mligine ing jenjang Sekolah Menengah Pertama (SMP). Lomba nembang sing dianakake dening JPBSD Unesa uga ing tingkat Jawa Timur. Lomba nembang macapat iki dianakake rutin saben rong taun minangka mengeti sing jenenge *bulan bahasa*.

Instansi liyane sing uga nganakake lomba nembang macapat ing antarane yaiku Dinas Pariwisata Kutha Surabaya sing nganakake lomba nembang macapat rutin wiwit taun 2009, lan uga lomba nembang macapat sing dianakake Bale Basa Surabaya (BBS). Nanging lomba sing dianakake dening BBS ora rutin saben taun apa rong taunan. Iku mono amarga jinis lomba sing dianakake dening BBS saben taune tansah ganti kareben ana variasi anggone nganakake acara.

Lomba-lomba nembang macapat sing dianakake ing kutha Surabaya kanthi jeneng instansi apa wae nduweni pepenginan supaya bisa tembang macapat iku tansah urip sajrone masyarakat jawa. Kahanan sing kaya mangkono uga nuduhake yen tembang macapat isih tansah eksis ing kutha Surabaya kanthi maneka warna bentuk, wujud, cara, lan kahanan anggone nembang macapat.

Jlentrehane Dhata

Ing bagiyon iki bakal dijlentrehake ngenani dhata sing wis kaandharake ing babagan sakdurunge. Panjlentrehe dhata ing kene ateges teka sakabehing dhata ngenani macapatan sing ana ing Kutha Surabaya bakal *direduksi*, banjur asiling *reduksi* dhata kasebut bakale bisa njlentrehake kahanane wacana kritis nembang macapat ing Kutha Surabaya miturut limang titikan analisis nembang

macapat ing antarane yaiku tumindak, konteks, historis, kekuwasan, lan *idheologi* kaya dene jlentrehane Van Dijk, Fairclough, lan Wodak yen tintingan AWK nduweni titikan yaiku yaiku; 1) tindakan (tumindak), 2) konteks, 3) historis, 4) kekuasaan, lan 5) idheologi (Eriyanto, 2009:8-14).

Tumindak ing Wacana Kritis Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Wujud tumindake nembang macapat ing Surabaya yaiku nembangake tembang macapat utawa macapatan. Macapatan sing ana ing Kutha Surabaya wis dadi sawijine kabudayan sing ana, lan urip ing satengahe masyarakat Surabaya. Macapatan ing kene ateges sawijine kegiatan nembangake tembang macapat kanthi kerep utawa kanthi periodisasi sing cetha. Senajan kegiatan nembangake tembang macapat ora mung macapatan *rutin* sing kaya ing radhio nanging uga ana lomba-lomba nembang macapat, nembang macapat sing ana ing pasamuwan uga ana, nanging wujud tumindak ing wacana kritis nembang macapat ing Kutha Surabaya awujud macapatan sing ana ing radhio-radhio sing dianakake kanthi rutin saben minggune.

Kegiatan nembang macapat ing Surabaya kasebut pranyata ora ana ing sakabehing papan utawa radhio ing saindenging Kutha Surabaya. Senajan wis dadi sawijine kabudayan sing ana ing Surabaya, jebul isih durung pawongan sing ana ing Surabaya ngerti utawa seneng tumrap budaya nembang macapat apa maneh pawongan sing kepengin sinau nembangake tembang macapat.

Pawongan sing nyengkuyung anane budaya nembang macapat iki ora akeh. Senajan ora akeh, nanging pawongan-pawongan kasebut kanthi temen sarta ora sithik pawongan-pawongan kasebut nganti ngorbanake wektu, tenaga, pikiran nganti bandha ndonya kanggo nembang macapat. Ora mung kanggo nguripi nanging uga kanggo njaga *eksistensine*.

Konteks ing Wacana Kritis Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Ngrembug ngenani wacana msthi ana gayutane klawan konteks kaya dene sing diandharake dening Kridalaksana yen konteks iku minangka titikan alam sanjabane basa sing nuwuhake makna tumrap ujaran utawa wacana (lingkungan non linguistik teka wacana) (sajroning Dharma, 2009:4). Senajan wis dadi

sawijine kabudayan sing urip ing Kutha Surabaya, pranyata nembang macapat ora dikenal dening sakabehing pawongan ing Surabaya, ora kaya kidungan, lan parikan sing asli Surabaya. Anane nduweni panemu kaya mangkono amarga ing kasunyatan pawongan sing ana ing sajroné kegiatan nembang macapat sing ana ing Surabaya meh ora ana sing asli teka Surabaya. Pawongan sing asli Surabaya sasuwene nglakoni observasi ngenani macapat mung ana siji.

Kahanane budaya nembang macapat ing Surabaya kaya sing wis kaandharake sadurunge bisa nuduhake yen nembang macapat iku dudu budayane Surabaya dhewe nanging budaya sanjabane Kutha Surabaya. Surabaya sing dadi papan panggonan ngrembakane nembang macapat bisa kaaran ruralisasi utawa Surabaya sing biyen ora nduwe budaya nembang macapat dadi saiki nduweni, nguripi, lan ngrembakake budaya nembang macapat.

Macapatan sing dilaksanakake ing wayah bengi. Sing mesthi nalikane macapatan dilaksanakake bengi, mula bakal ngurangi wektu kanggo leren sawise kesel anggone nyambut gawe. Nanging pranyata babagan iku ora ngurangi gregete pawongan kanggo melu macapatan saben minggune.

Historis ing Wacana Kritis Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Historis wacana kritis nembang macapat ing Kutha Surabaya yaiku nembang macapat sing dipandhegani dening pawongan urban. Pawongan urban ing kene ateges pawongan sing ora asli lair ing Surabaya. Pawongan kasebut nalikane migrasi menyang Kutha Surabaya kanthi nduweni budaya teka papan asale dhewe-dhewe. Pawongan kasebut nalikane ana ing Surabaya ngrasa kangen ing budayane yaiku nembang macapat. Dumadi kahanan kaya mangkene amarga ing Kutha Surabaya ora nduwe sarta ora kenal nembang macapat.

Wiwit teka rasa kangen sarta ora anane budaya nembang macapat ing Surabaya, mula pawongan-pawongan migran kasebut padha nggoleki pawongan liyane sing nduweni kabudayan nembang sing uga migrasi menyang Surabaya. Nalika wis padha kepethuk klawan pawongan liya sng uga nduweni budaya nembang macapat iku mau, banjur kanggo sarana temu kangen lan kumpul, mula dianakake acara nembangake tembang macapat sing diarani macapatan kasebut.

Dadi bisa kadudut yen budaya nembang macapat sing ana ing Kutha Surabaya iku klebu budaya urban. Bisa diarani budaya urban amarga sejatine Surabaya ora nduweni budaya nembang macapat dadi nembang macapat iku budaya sing asale teka sanjabane Surabaya. Saliyane iku pawongan sing nresnani nembang macapat iku rata-rata pawongan sing asline teka sanjabane Surabaya. Pawongan sing wasis ing babagan nembang macapat iku uga dudu wong sing asli lan mijil ing Surabaya. Dene ana pawongan sing asli Surabaya, mula bisa dipesthekake yen pawongan iku seneng klawan nembang macapat lan kepengin sinau nembangake tembang macapat.

Panguwasan sing tetandhingan ing Wacana Kritis Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Nembang macapat wis dadi sawijine budaya ing Kutha Surabaya sinandhing klawan budaya-budaya liyane. Budaya kasebut ing antarane yaiku budaya tradhisional lan budaya populer. Budaya tradhisional sajinis kaya dene parikan, lan kidungan. Dene budaya populer kaya dene campursari, dangdut, gendhing lan tembang populer, lan liya-liyane. Sakabehe jinis kabudayan olah swara kasebut urip bebarengan ing Kutha Surabaya.

Ngrembug ngenani kahanan budaya nembang macapat klawan budaya liyane, pranyata ana sing sesandhingan sarta ana sing tetandhingan. Nembang macapat minangka budaya tradhisional bisa urip sesandhingan klawan budaya tradhisional liyane sing urip ing Kutha Surabaya kaya dene parikan lan kidungan. Urip sesandhingan amarga pawongan sing nresnani kabudayan kasebut jebul mung ing salah siji wae. Yen tresna marang nembang macapat, mula pawongan kasebut ora nresnani parikan utawa kidungan, semono uga sateruse. Dadi kahanane budaya tradhisional sajinis ing Kutha Surabaya bisa urip sesandhingan.

Nembang macapat minangka budaya sing tradhisional pranyata tetandhingan klawan tembang-tembang populer kaya campursari, dangdut, gendhing lan tembang populer sarta budaya liyane. Kahanan sing tetandhingan iki ateges anane budaya populer iki njalari pawongan sing nresnani budaya nembang macapat katon sansaya sithik senajan durung nganti ilang.

Kahanan kaya mangkene dijalari dening panganggone medhia minangka piranti komunikasi sarta pangrembakane budaya-budaya kasebut. Kanthi nggunakake piranti medhia bisa disawang kahanan nyata sing ana ing lapangan. Tambah gedhe instansi medhia sing digunakake, mula bisa dipesthekake yen budaya kasebut uga gedhe. Semono uga suwalike, yen ora nggunakake medhia, utawa tambah cilik instansi medhia sing digunakake bisa dipethekake yen yen budaya kasebut cilik.

Dadi ing kahanan kaya mangkene, dhapuking medhia minangka titikan bisa urip lan ngrembaka utawa orane sawijine budaya sing tradhisional lan populer. Medhia minangka sawijine piranti kanggo nduweni kakuwasan. Kanthi medhia, tujuwan lan arahe samubarang bisa tumata kanthi apik. Kaya dene nembang macapat sing nggunakake medhia radhio kanggo ngrembakake nembang macapat kasebut.

Idheologi ing Wacana Kritis Nembang Macapat ing Kutha Surabaya

Idheologi minangka samubarang sing paling abstrak, lan ora mawujud nanging bisa dirasakake teka sakabehing tumindak sing dilakoni. Kanggo nemokake idheologi sing digunakake sajroning sawijine tumindak, mula kudu wis kajlentrehake dhisik patang karakteristik sakdurunge yaiku praktik sosial, konteks sosial, konteks historis, lan panguwasan sing tetandhingan. Sakabehing karakteristik kasebut kudu dijlentrehake kanthi urut.

Sakabehing andharan lan jlentrehan lan sing tinulisake sakdurunge, ing kene bisa disebutake yen idheologi sing dirembakakake ing wacana kritis nembang macapat yaiku eksistensialisme. Eksistensialisme miturute Maksum (2011:364) yaiku sawijine aliran filsafat sing negesake babagan eksistensia. *Eksistensia* ing kene ora padha klawan *eksis* amarga yen *eksis* iku mung ana, nanging eksistensia iku saliyane ana, kaanggep dening masyarakat, lan uga ing kahanan sing paling apik utawa migunani (Maksum, 2011:364)

Ing kene bisa dimangerteni yen budaya nembang macapat sing digelar dening radhio-radhio sing ana ing Surabaya iki kanthi ora langsung nduweni gegayuhan supaya budaya Jawa mligine budaya nembang macapat sing ana ing Surabaya bisa tansah ana lan langgeng. Kanthi maneka warna cara, radhio-radhio

kasebut nggelar macapatan. Senajan ora rame lan akeh peminat, macapatan tetep kagelar. Kanthi maneka warna kahanan, pawongan sing biyasane teka saben ana macapatan uga diusahakake bisa teka senajan hawane adhem, udan utawa rada ora penak awak. Kabeh mau mung kanggo njaga macapat supaya ora ilang budayane.

Nembang macapat dijaga anane ing Surabaya supaya mengko ing tembe, isih ana pawongan sing isih gelem nembang macapat, banjur bisaa paring pitutur tumrap pawongan liya ngenani isine tembang macapat sing ngandhut pitutur luhur. Sakabehing mau mung kanggo njaga supaya nembang macapat ing Kutha Surabaya sing metropolitan iki ora ilang anane.

KAPUSTAKAN

- Arps, Bernard. 1992. *Tembang in Two Tradition*. London
- Burton, Graeme. 1999. *Media dan Budaya Populer*. Yogyakarta: Jala Sutra
- Dharma, Yoce Aliah. 2009. *Analisis Wacana Kritis*. Bandung: Yrama Widya
- Davis, Howar & Walton, Paul. 2010. *Bahasa, Citra, Media*. Yogyakarta: Jala Sutra
- Eriyanto. 2009. *Analisis Wacana*. Yogyakarta: LKiS
- Ibrahim, Abdul Syukur. 2009. *Metode Analisis Teks & Wacana*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Ibrahim, Idi Subandi. 2011. *Budaya Populer Sebagai Komunikasi*. Yogyakarta: Jala Sutra
- Koentjaraningrat. 1979. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta
- Maksum, Ali. 2011. *Pengantar Filsafat*. Yogyakarta: Ar-Ruzz Media
- Rahyono, F. X. 2009. *Kearifan Budaya Dalam Kata*. Jakarta: Wedatama Widya Sastra
- Ritzer, George. 2009. *Teori Sosial Postmodern*. Yogyakarta: Kreasi Wacana
- Soekanto, Soerjono. 1987. *Sosiologi Suatu Pengantar*. Jakarta: Rajawali Pers